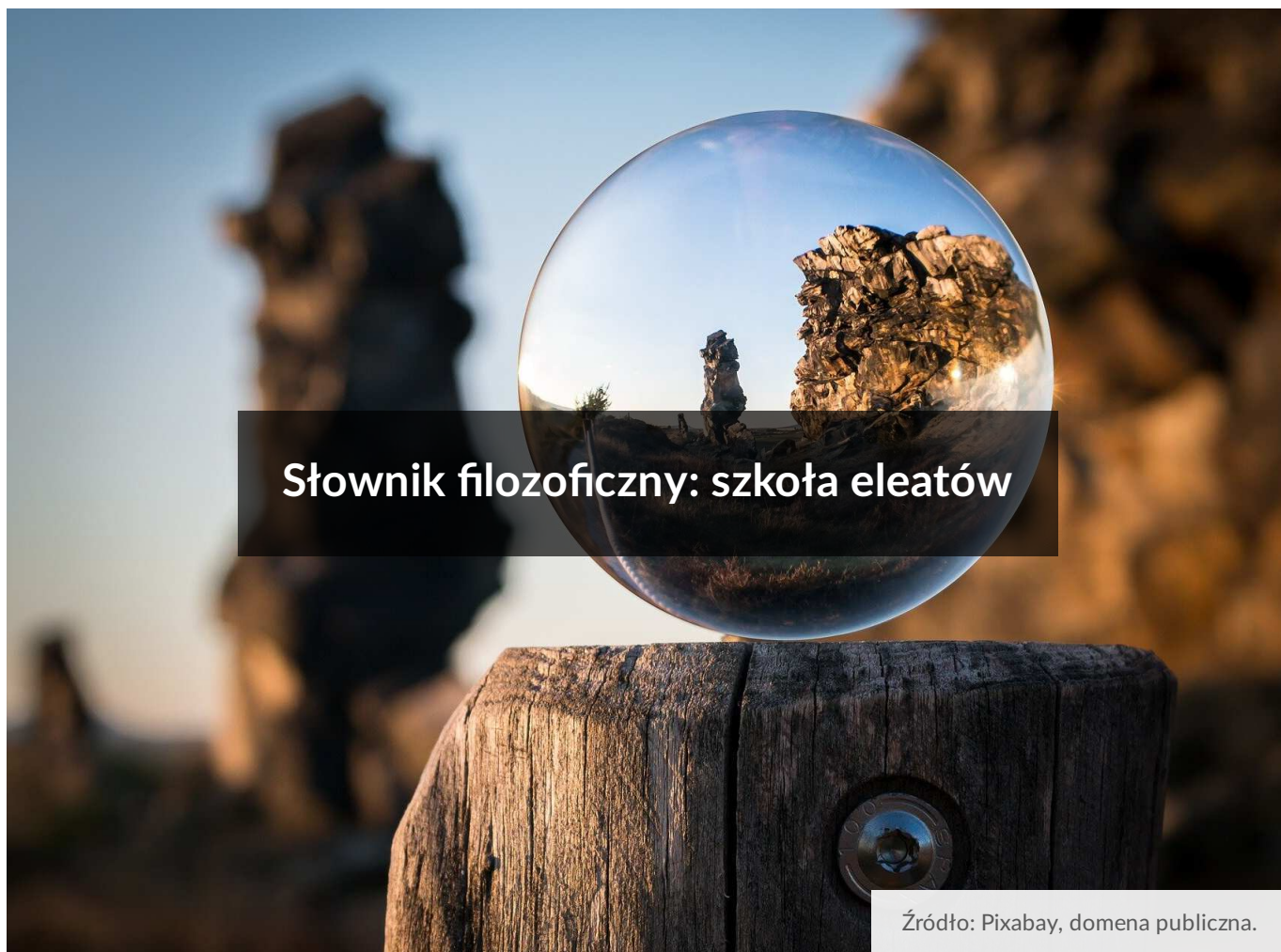

Słownik filozoficzny: szkoła eleatów

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Ksenofanes. Cytat za: Giovanni Reale, *Historia filozofii starożytnej*, t. 2, Lublin 2012, s. 11.
- Źródło: Parmenides. Cytat za: Diogenes Laertios, *Żywoty i poglądy słynnych filozofów*, tłum. M. Wesoły.
- Źródło: Parmenides, *Parmenides z Elei*, [w:] Simplikios, *In Aristotelis Physicorum libros*, tłum. Jacek Lang.
- Źródło: *Prolog do poematu Parmenidesa z komentarzem Sekstusa Empiryka*, [w:] Parmenides, Sekstus Empiryk, *Przeciw logikom. Księga I*, tłum. Izydora Dąmbska.

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Jeszcze za życia Heraklita powstał kierunek filozoficzny, który zanegował tezę o zmienności świata i zaproponował coś zupełnie przeciwnego: świat to jedność bytu, w którym panuje stałość, niezmiennosc i bezruch. Prekursorem tej nowej doktryny był Ksenofanes z Kolofontu, lecz najważniejszym i najbardziej znanym przedstawicielem pozostaje Parmenides z Elei. Szkoła eleacka (lub elejska) wprowadziła do filozofii wielkie zmiany. Filozofowie do niej należący odrzucali koncepcję zmienności i wielości bytów, kwestionowali istnienie czasu i ruchu oraz możliwość poznania zmysłowego. Do filozoficznego dyskursu wprowadzili również dialektykę, która podniosła jakość dyskusji na zupełnie nowy poziom.

Twoje cele

- Poznasz przedstawicieli szkoły eleatów.
- Dowiesz się, w jaki sposób eleaci sprzeciwiali się tezom filozofii jońskiej.
- Przeanalizujesz stanowisko ontologiczne i epistemologiczne Parmenidesa.
- Zrozumiesz, czym jest paradoks i jaka jest jego rola w filozofii.

Przeczytaj

Velia: grecka świątynia przebudowana na średniowieczną wieżę w mieście Elea. Szkoła eleacka zakończyła swoją działalność wraz ze śmiercią Melissosa z Samos, lecz argumenty eleatów są dyskutowane do dzisiaj, a im samym przypisuje się poprawę standardów filozoficznego dyskursu.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Szkoła eleacka powstała w greckim mieście Elea i działała VI–V w. p.n.e. Została utworzona przez Ksenofanesa z Kolofonu, który sprzeciwiał się twierdzeniom filozofów należących do [szkoły jońskiej](#). Innymi przedstawicielami szkoły eleackiej byli Parmenides, Zenon z Elei, Melissos z Samos i Gorgiasz z Leontinoi. Eleaci twierdzili, że poznanie świata jest możliwe wyłącznie poprzez rozum i [dedukcję](#) i odrzucali możliwość poznania zmysłowego. Uważali, że wiedza, którą dostarczają zmysły, może być złudna. Filozofowie należący do tej szkoły twierdzili, że istnieje tylko jeden byt i odrzucali możliwość istnienia wielości bytów. Negowali też istnienie

ruchu, dowodząc, że jedyny byt jest nieruchomy i niezmienny.

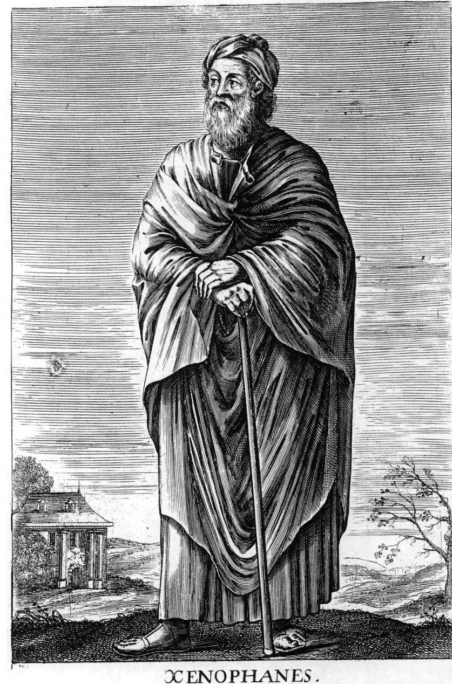
Ksenofanes z Kolofontu

Pochodził z jońskiego miasta Kolofont i podobno był uczniem Anaksymandra. Był autorem dzieła filozoficznego *O naturze*. Ponadto pisał poezję etyczno-religijną, w której krytykował Homera i Hezjoda.

” Ksenofanes

Rzeczy najbardziej haniebne
i potępiane przez ludzkość
O bogach opowiadają Homer
i Hezjod nam
Cudzołóstwo i kradzież,
wzajemne oszukiwanie:
Tym im się każą zajmować, to ma
być boski ich trud.

Źródło: Ksenofanes. Cytat za: Giovanni Reale, *Historia filozofii starożytnej*, t. 2, Lublin 2012, s. 11.

Ksenofanes nawiązywał do jońskich filozofów przyrody. Jego znaczenie polegało jednak głównie na tym, że do rozważań filozoficznych wprowadził kwestie teologiczne. Zwalczał właściwy greckiej religii [politeizm](#) i [antropomorfizm](#), podtrzymywany chociażby przez literaturę Homera i Hezjoda. Za [arché](#) uważał ziemię. Twierdził natomiast, że istnieje jedno bóstwo, „które całe widzi, całe myśli, całe słyszy”. Boga zatem pojmował jako wewnętrzną siłę działającą w świecie, lecz nie poza światem. Była to więc koncepcja [panteistyczna](#) – bóg został utożsamiony ze światem. Oczywiście nie był rozumiany jako osobowe bóstwo, gwarantował jednak niezmienność i wieczność świata.

Ksenofanes żył w latach 569–477 p.n.e.

W wieku ok. 25 lat, gdy Jonia została zdobyta przez Persję, udał się jako wędrowny poeta i filozof na tułaczkę po miastach Hellady, a następnie Wielkiej Grecji. Na starość osiadł w Elei i tam umarł, dożywając ponad 90 lat.

Źródło: *Ksenofanes*, Wikimedia Commons, domena publiczna. Cytat za: Thomas Stanley, 1655, *The history of philosophy*.

Ksenofanes, krytykując przekonania religijne Greków, zwracał uwagę, że szczególnie w kwestiach dotyczących bogów ludzka wiedza zdradza swoje ograniczenia. Tym samym możemy uznać Ksenofanesa za pierwszego rzecznika [agnostycyzmu](#), poglądu zakładającego, że niemożliwe jest prawdziwe poznanie rzeczywistości czy też jakiegoś jej [aspektu](#) (np. aspektu boga).

Parmenides z Elei

Parmenides żył od ok. 515 r. do 450 r. p.n.e., był więc współczesny Heraklitowi

i stworzył koncepcję dokładnie przeciwną do wyznawanej przez filozofa z Efezu, co więcej – koncepcję, która stworzyła podwaliny dalszego rozwoju filozofii starożytnej. Uczył się u Ksenofanesa i równocześnie u pitagorejczyków. Napisał traktat *O prawdzie i mniemaniu*.

” Parmenides

Trzeba to mówić i myśleć: byt jest, albowiem jest byciem, Nicóż natomiast [nim] nie jest. To radzę tobie rozważyć „Od pierwszej tej drogi badania ja ciebie wszelako odwiode, A potem od tamtej, którą śmiertelnicy, nie wiedząc niczego, Wymyślają ją – dwugłowi”.

Źródło: Parmenides. Cytat za: Diogenes Laertios, *Żywoty i poglądy słynnych filozofów*, tłum. M. Wesoły.

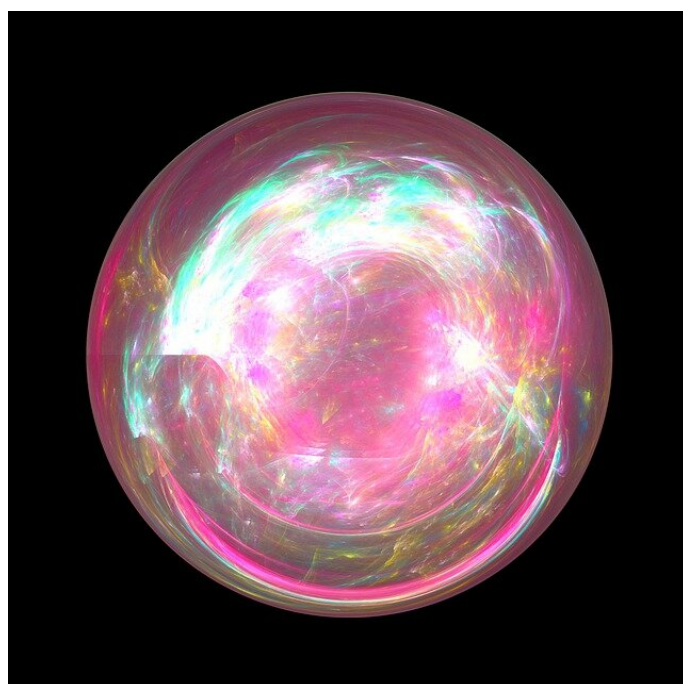

Rycina przedstawiająca Parmenidesa. Platon w *Teajecie* obdarzył Parmenidesa określeniem „po Homerze godnym i groźnym zarazem”.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Teoria jednego i stałego bytu

Filozofia jońska głosiła, że świat jest czymś jednym, pochodzącym od *arché*, ale w procesie przemian stał się wielością, różnorodnością. Zachodził konflikt między jednością i wielością oraz między trwałością i zmiennością. Parmenides był jednak przekonany, że jeśli coś jest, nie może stać się czymś innym. Dlatego też Heraklitejskie prawo zmienności – obraz świata jako rzeki – jest tylko złudzeniem. To, co istnieje, nazywamy bytem, to, co nie istnieje – niebytem. Byt jest od zawsze, nie

ma początku i jest wieczny. Niebytu zaś nie ma. Byt nie może stać się niebytem. Coś, co istnieje, nie może nagle przestać istnieć i stać się czymś innym. Nie ma zatem zmienności. Byt jest ciągły, nieruchomy, niezmienny, niepodzielny, niezróżnicowany. Ruch jest niemożliwy, ponieważ nie istnieje coś takiego jak próżnia, czyli wolna przestrzeń.

Parmenides wyobrażał sobie byt jako kulę ograniczoną w każdym kierunku, czyli coś przestrzennego i materialnego.

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Poglądy epistemologiczne

Z teorii bytu wynikały bardzo poważne konsekwencje dotyczące ludzkiego poznania. Zmysły podpowiadają przecież, że w świecie zachodzą zmiany. Parmenides uważał jednak, iż prawdziwy obraz bytu uzyskuje się nie na podstawie obserwacji zjawisk, tylko na drodze poznania rozumowego. Byt oddzielił od zjawiska – takie ujęcie stanowić będzie podwaliny filozofii od Platona aż po Kanta. Człowiek może myśleć o tym, co jest, czyli o bycie, ale o tym, czego nie ma, czyli o niebycie, nie jest w stanie pomyśleć. Za sprawą Parmenidesa nastąpiło wyraźne odróżnienie poznania zmysłowego od rozumowego. Doświadczenie przestało być źródłem niezawodnej prawdy, która mogła odsłaniać się tylko przed rozumem.

Zenon z Elei

Zenon z Elei pokazuje młodym drzwi do prawdy i fałszu.

Zenon (ok. 490–430 p.n.e.) był jednym z uczniów Parmenidesa. Zachowało się o nim przekonanie, że „był znakomity i jako filozof, i jako mąż stanu, a pisma jego są pełne mądrości”.

Źródło: Bartolomeo Carducci lub Pellegrino Tibaldi, Wikimedia Commons, domena publiczna.

Zenon bronił tezy swego nauczyciela Parmenidesa, że byt jest jeden i niezmienny. Zastosował w tym celu oryginalną metodę, polegającą na obalaniu tez sprzecznych z nauką Parmenidesa. Zamiast szukać argumentów na rzecz niezmienności bytu, chciał wykazać przy pomocy paradoksów, że zmiana tak naprawdę nie istnieje. Wytoczył więc oręż przeciwko ruchowi (podstawie wszelkiej zmiany), próbując udowodnić paradoksalną tezę, że ruch nie istnieje i jest jedynie naszym złudzeniem. Na dowód tego przytoczył kilka argumentów, z którymi nie mogły się uporać najpotężniejsze umysły starożytności.

Jeden z tych argumentów mówił, że szybko nogi heros nigdy nie dogoni żółwia. W swym pościgu Achilles musi najpierw dotrzeć do miejsca, z którego żółw wystartował. Gdy to uczyni, powolne zwierzę zdoła się już przemieścić o parę kroków naprzód. Podczas gdy Achilles będzie się zbliżał do punktu, który udało się właśnie osiągnąć żółwiowi, ten znowu posunie się do przodu. Ta gonitwa może się ciągnąć w nieskończoność, a biedny Achilles nigdy nie zdoła dogonić żółwia.

Ten sam sposób dowodzenia Zenon zastosował do obrony tezy, że byt jest jeden. Znane są jego argumenty przeciw wielości, za pomocą których usiłuje dowieść, że wielość nie może istnieć. Argumentacja Zenona wydoskonaliła sztukę prowadzenia sporów. Wykazywał on sprzeczności w rozumowaniu przeciwnika po to, by pokazać prawdziwość własnej tezy. Stąd Arystoteles nazwał go twórcą [dialektyki](#). W swych polemikach Zenon wykorzystał nowy sposób dowodzenia, tzw. dowodzenie [per absurdum](#): zamiast szukać argumentów na rzecz bronionej tezy, sprowadzał tezę przeciwnika do niedorzeczności, np. zamiast wzmacniać twierdzenie Parmenidesa, że byt jest niezmienny, wykazywał, że ruch jest rzeczą paradoksalną.

Słowniczek

agnostycyzm

(gr. *ágnōstos* – niepoznawalny) stanowisko filozoficzne wykluczające możliwość poznania absolutu (Boga), ograniczające możliwości poznawcze człowieka do zjawisk zmysłowych, negujące częściowo lub całkowicie możliwość poznania obiektywnej rzeczywistości, a zwłaszcza możliwość poznania istoty rzeczy, natury związków przyczynowych i prawidłowości rozwojowych, występujących w świecie

antropomorfizm

(gr. *ánthrōpos* – człowiek; *morphē* – kształt) wyobrażanie bóstw i bytów nadprzyrodzonych na podobieństwo człowieka

arché

(gr. *arché* – początek, zasada, pryncypium) termin wprowadzony do filozofii najprawdopodobniej przez Anaksymandra z Miletu, który określał nim pierwszą i ostateczną rzeczywistość, czyli tworzywo, z którego powstały wszystkie rzeczy

aspekt

(łac. *aspectus* – spojrzenie, wygląd) punkt widzenia, z którego się coś rozpatruje; kategoria gramatyczna czasownika wyrażająca jego niedokonaność lub dokonaność

dedukcja

(łac. *deductio* – wyprowadzenie) rozumowanie (wnioskowanie), które posiada cechę niezawodności, tzn. od prawdziwych przesłanek prowadzi do prawdziwych wniosków dzięki zastosowaniu niezawodnej reguły wnioskowania

dialektyka

(gr. *dialektikē*, od: *diálektos* – czyli mowa, dyskusja, oraz od: *dialéges-thai* – rozmawiać, dyskutować, argumentować) sztuka argumentacji oraz zbijania racji przeciwnika

politeizm

(gr. *polýs* – liczny, wiele + *théos* – bóg) wielobóstwo, forma religii uznająca istnienie wielu bogów.

panteizm

(gr. *pán* – wszystko + *theós* – bóg) doktryna filozoficzna, według której Bóg jest tożsamy ze światem, rozumianym jako jedna całość bytowa

reductio per absurdum

rozumowanie polegające na wykazaniu fałszywości pewnej tezy przez udowodnienie, że prowadzi ona do niedorzeczności

Audiobook

Polecenie 1

Zapoznaj się z poniższymi fragmentami dzieła Parmenidesa i przedstaw właściwości bytu.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/PB3B3CDxm>

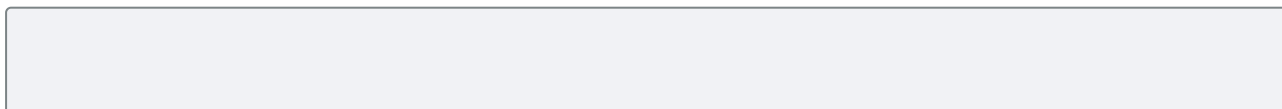
Parmenides

Parmenides z Elei

Co ma być powiedziane i pomyślane, musi z konieczności być. Jest bowiem być, nic natomiast nie jest. To cię nakłaniam rozważyć, od tej bowiem, pierwszej drogi badania, cię odwiode, a potem od tej, którą błąkają się śmiertelni, nic nie wiedząc – dwugłowi. Niemoc bowiem w ich piersiach kieruje błędzącą myślą. Są popychani, głusi i ślepi zarazem, oszołomieni, nierozróżniająca czereda, dla której być i nie być są tym samym i nie tym samym. To zawracająca wszystkich droga. [...]

Nigdy nie było ani nie będzie, bo jest teraz, całe razem, jedno, ciągłe. Jakich bowiem jego narodzin szukałbyś? Jak i skąd wzrosło? Nie pozwolę ci pomyśleć ani powiedzieć, że z nie istniejącego. Ani bowiem powiedzieć, ani pomyśleć nie można, że nie jest. I jaka potrzeba sprawiłaby, że później raczej niż wcześniej wzrosłoby, poczynając od niczego? Dlatego też musi być albo całkowicie, albo wcale. Siła przekonywania nigdy też nie dopuści, by poza nim powstało cokolwiek z nie istniejącego. Dlatego też Sprawiedliwość nie poluźniła więzów, by dopuścić powstawanie lub ginięcie, lecz dźrzyży je. Sąd o nich w tym leży – jest czy nie jest. Postanowiono więc, zgodnie z koniecznością, że jedną trzeba porzucić, nie do pomyślenia i nie nazwaną (gdyż nie jest prawdziwą drogą), druga natomiast jest i jest prawdziwa. Jak będące mogłoby być później? Jak miałoby powstać? Jeśli bowiem powstało, nie jest. Nie jest też, jeżeli ma dopiero być. Tak więc powstawanie jest stłumione, a ginięcie niewyobrażalne.

Źródło: Parmenides, *Parmenides z Elei*, [w:] Simplikios, *In Aristotelis Physicorum libros*, tłum. J. Lang.

Polecenie 2

Zapoznaj się z fragmentem poematu Parmenidesa. Odpowiedz na pytanie, dlaczego Parmenides podważa prawomocność wiedzy pochodzącej ze zmysłów?

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/PB3B3CDxm>

Prolog do poematu Parmenidesa z komentarzem Sekstusa Empiryka

Parmenides potępił rozum domniemujący, ten, który zawiera ułomne pojęcia; założył zaś jako kryterium [rozum] zdolny do wiedzy, to znaczy bezbłędny, odrzucił natomiast wiarogodność zmysłów; dlatego zaczynając swoje dzieło o naturze napisał w taki sposób:

Jak duch mój tego pragnie – niosą mnie konie posuszne,

Gdy mnie wyprowadziły na sławną drogę Demona,

Tę, co męża mądrego przez wszystkie wiedzie rozstaje.

Tędy konie roztropne rydwan ciągnące mnie wiodły.

Panny zaś przewodniczą, gra oś rozgrzana przez buksę,

Pędzą ją ze stron obu dwa koła gładko toczone.

Te zaś słoneczne panny Nocy rzuciwszy komnaty

Zastony z głów w ręku dzierżąc na światło dzienne mnie wiodą.

A oto brama zamczyska, przed którą się rozchodzą

Ścieżki dwie: Nocy i Dnia; próg i sklepienie kamienne

Samą bramę niebiańskie drzwi zamykają ogromne

Sprawiedliwość karząca klucze tu dzierży, którymi

Kolejno można otwierać bądź też zamykać bramę.

Do niej słodkimi słowy panny przymilnie się zwrócą

Roztropnie namawiając, by szybko mocno zaparty

Rygiel w drzwiach usunęła. Więc drzwi się poruszyły
I powstał przesmyk głęboki. Gdy tylko spiżowe wierzeje
Zbrojne w gwoździe i kolce w zawiasach się obracają,
Tędy konie i wóz prowadzą panny, a bogini
Dłoń mi łaskawie podawszy, tymi odzywa się słowy:
Witaj młodzieńcze, coś w dom mój pod boskich dziewic pieczę
Przybył wiezion zaprzęgiem. Nie wiódł cię Los tu złośliwy
(Drogą, co z dala zaiste od ludzkich biegnie szlaków),
Lecz Prawo i Sprawiedliwość; więc godzi ci się poznać
Prawdy serce niezłomne, a też śmiertelnych mniemania,
Którym brak pewnej poręki; lecz ty myśl swą trzymaj z dala
Od tego sposobu szukania; i niechaj tą drogą
Nie pcha cię nawyk powszechny, co każe ci się posłużyć
Wzrokiem zmańczonym, i słuchem wrzawliwym, i mową.
Rozumem sądz dowód wytrawny ten, który ja ci podam.
Samo zaś serce jeszcze opuszcza drogę...

W tych słowach Parmenides mówi o koniach, które go wiozą, jako o bezrozumnych popędach i pożądaniami duszy, o posuwaniu się zaś po sławnej drodze Demona – jako o oglądaniu rozumem filozoficznym, ponieważ rozum, tak jak towarzyszący Demon, wyznacza sposób poznania wszystkich rzeczy. Panny zaś, które go wiodą, to są zmysły; wśród tych robi aluzję do słuchu w słowach „Pędzą ją ze stron obu dwa koła gładko toczone” – ma tu na myśli uszy, przez które odbiera się głos; oczy zaś nazywa „słonecznymi pannami”, które porzuciły komnaty nocy, „wiodąc na światło dzienne”, ponieważ bez światła nie można się nimi posługiwać. Sprawiedliwością zaś „karzącą i dzierżącą kolejne klucze” – intelekt, któremu przysługuje niezawodne ujmowanie rzeczy. Ta zaś, powitawszy go, zapowiada, że udostępni mu dwie rzeczy: „prawdy serce niezłomne”, które jest niewzruszonym

stopniem wiedzy, a po drugie „mniemania śmiertelnych, którym brak pewnej poręki” – to jest to wszystko, co polega na mniemaniu, gdyż jest niepewne. A na koniec dodatkowo objaśnia, że nie należy polegać na zmysłach, lecz na rozumie. „Niechaj – mówi – nie pcha cię nawyk powszechny, co każe ci się posłużyć wzrokiem zmaconym, i słuchem wrzawliwym, i mową; rozumem sądz dowód wytrawny, ten, który ja ci podam”. Więc i on sam, jak widać jasno z tego, co zostało powiedziane, uznawszy zdolny do wiedzy rozum za kanon prawdziwości rzeczy istniejących, zaniechał liczenia się ze zmysłami.

Źródło: Prolog do poematu Parmenidesa z komentarzem Sekstusa Empiryka, [w:] Parmenides, Sekstus Empiryk, *Przeciw logikom*. ks. I, tłum. I. Dąmbska.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Zaznacz poprawne zakończenie zdania. Ksenofanes i Parmenides należeli do szkoły...

milezyjskiej.

jońskiej.

egejskiej.

elejskiej.

Ćwiczenie 2

Uzupełnij tekst tak, by przedstawiał stanowisko Zenona.

Zenon był twórcą , które miały zaprzeczyć istnieniu w świecie.

Twierdził, że jest . Na poparcie tezy przytaczał wiele argumentów.

Jednym z nich było twierdzenie, że .

ruch

absurdów

wyłącznie ludzkim złudzeniem

Achilles nigdy nie dogoni żółwia

bytu

paradoksów

żółw jest szybszy od Achillesa

ruchu

Achilles nie jest sprinterem

Ćwiczenie 3

Przedstaw stanowisko Ksenofanesa wobec religii.

Ćwiczenie 4

Które z tez szkoły jońskiej zostały odrzucone przez eleatów? Zaznacz poprawne odpowiedzi.

Poznanie zmysłowe jest podstawą wszelkiego poznania.

Byt jest wieczny.

Byt jest zmienny i zróżnicowany.

Świat jest bytem, który pochodzi od *arche*.

Ćwiczenie 5

Zdecyduj, które z podanych niżej twierdzeń są prawdziwe, a które – fałszywe.

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
Wiedzę o bycie można uzyskać tylko na podstawie obserwacji zjawisk.	☐	☐
Nie należy utożsamiać zjawiska z bytem.	☐	☐
Można myśleć zarówno o bycie, jak i o niebycie.	☐	☐
Codzienne doświadczenia są źródłem prawdy i wiedzy o rzeczywistości.	☐	☐
Poznanie rozumowe jest czymś innym niż poznanie zmysłowe.	☐	☐
Tylko w trakcie poznania rozumowego można dotrzeć do prawdy.	☐	☐

Ćwiczenie 6

Zaznacz twierdzenia teorii jednego bytu Parmenidesa.

Obserwowana w świecie zmienność jest tylko złudzeniem.

Byt jest ruchomy, zmienny, podzielny i zróżnicowany.

Byt jest niezmienny, więc nie może się zmienić i stać się czymś innym.

To, co istnieje, jest bytem, to, co nie istnieje, jest niebytem.

Wszystko, co istnieje, może przestać istnieć.

Ćwiczenie 7

Wyjaśnij znaczenie poniższego cytatu.

” Parmenides

Nużę! Będę mówiła, a ty rozgłoś opowieść po wysłuchaniu,
Jakie jedyne metody badawcze możliwe są do pomyślenia: Pierwsza,
że [być] jest i że nie być nie jest (dopuszczalne);
Ta Przekonania jest szlakiem, gdyż Prawdzie towarzyszy.
Druga natomiast, że [być] nie jest i że koniecznym jest nie być.
Ta jednak, tobie wykażę, całkiem bezdrożnym jest traktem;
Nie poznasz przecież niebytu, niewykonalne to bowiem,
I nie wystowisz.

Źródło: Parmenides. Cytat za: Diogenes Laertios, *Żywoty i poglądy słynnych filozofów*, tłum. M. Wesoły.

Ćwiczenie 8

Napisz esej, w którym odniesiesz się do poniższego cytatu.

” Parmenides

... tym samym jest bowiem myśleć i być.

Źródło: Parmenides. Cytat za: Diogenes Laertios, *Żywoty i poglądy słynnych filozofów*, tłum. M. Wesoły.

Dla nauczyciela

Autor: Katarzyna Maćkowska

Przedmiot: Filozofia

Temat: Słownik filozoficzny: szkoła eleatów

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Pierwsze pytanie filozoficzne: co stanowi *archē* świata? Uczeń:

4) dostrzega w metodzie jońskich filozofów przyrody załączek empirycznej metody naukowej: obserwacja zjawisk przyrodniczych oraz wysuwanie hipotez wyjaśniających te zjawiska.

III. Pierwsze spory filozoficzne. Uczeń:

1) na przykładzie poglądów Talesa i Empedoklesa rekonstruuje spór między monizmem a pluralizmem;

2) na przykładzie poglądów Heraklita i Parmenidesa rekonstruuje spór między wariabilizmem a statyzmem (inwariabilizmem);

3) dostrzega w rozumowaniach eleatów załączek procedury dowodzenia (Parmenides) oraz argumentacji typu *reductio ad absurdum* (paradoksy Zenona z Elei).

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele lekcji. Uczeń:

- pozna przedstawicieli szkoły eleatów;
- wyjaśni, w jaki sposób eleaci sprzeciwiali się tezom filozofii jońskiej;
- przeanalizuje stanowisko ontologiczne i epistemologiczne Parmenidesa;
- zrozumie, czym jest paradoks i jaka jest jego rola w filozofii.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- odwrócona klasa;
- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- śniegowa kula;
- audiobook;
- esej filozoficzny.

Formy pracy:

- praca indywidualna;

- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego;
- praca w parach.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Uczniowie zapoznają się z treściami w sekcji „Przeczytaj”.

Faza wprowadzająca:

1. Prowadzący zajęcia loguje się na platformie. Na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika wyświetla temat lekcji, następnie omawia cel zajęć i informuje uczniów o ich planowanym przebiegu. Wspólnie z uczniami ustala kryteria sukcesu.
2. Krótka rozmowa wprowadzająca w temat lekcji: *W jakich okolicznościach powstała szkoła eleatów? Na czym polegała ich nowatorskość?*

Faza realizacyjna:

1. **Śniegowa kula.** Nauczyciel informuje uczniów, że będą pracowali metodą kuli śniegowej, poszukując odpowiedzi na pytanie: *Jak doktryna filozoficzna eleatów mogła wpłynąć na współczesnych im ludzi?*
Pierwszy etap pracy jest indywidualny: uczniowie samodzielnie opracowują odpowiedzi, następnie łączą się w pary konfrontując zapisane pomysły. Kolejny etap to połączenie par w zespoły 4-osobowe, które prowadzą dyskusję i weryfikują

swoje przemyślenia, a ostatecznie postawiony problem omawiamy jest na forum klasy. Na każdym etapie uczniowie zapisują swoje pomysły na nowej kartce. Nauczyciel dokonuje przeglądu przedstawianych przez uczniów rozwiązań i uzupełnia je w razie potrzeby.

2. **Praca z multimediami.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej materiał z sekcji „Audiobook”. Odczytanie polecenia do multimediu: *Zapoznaj się z poniższymi fragmentami dzieła Parmenidesa i przedstaw właściwości bytu.* Wspólna praca całego zespołu klasowego nad odpowiedziami.
3. Na podstawie drugiego nagrania uczniowie szukają odpowiedzi na pytanie, dlaczego Parmenides podważa prawomocność wiedzy pochodzącej ze zmysłów.
4. Uczniowie wykonują ćwiczenia interaktywne z sekcji „Sprawdź się”. Wyniki pracy omawiane są na forum i komentowane przez nauczyciela.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel zawiesza na tablicy dwa plakaty z narysowanym koszem i walizką. Rozdaje uczniom po dwie karteczki samoprzylepne. Prosi, aby uczniowie zapisali na jednej z nich przemyślenia, które zabiorą z sobą po zajęciach; na drugiej to, czego nie akceptują. Jedna osoba odczytuje zapisy przy walizce i koszu.
2. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Uczniowie piszą esej, w którym odnoszą się do słów Parmenidesa: *tym samym jest bowiem myśleć i być*

Materiały pomocnicze:

- Krokiewicz A., *Zarys filozofii greckiej*, Warszawa 2000.
- *Słownik-przewodnik filozoficzny. Osoby, problemy, terminy*, oprac. zbiorowe, Lublin 2012.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimediu:

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Audiobook” do pracy przed lekcją. Uczniowie zapoznają się z jego treścią i przygotowują do pracy na zajęciach w ten sposób, żeby móc samodzielnie rozwiązać zadania.